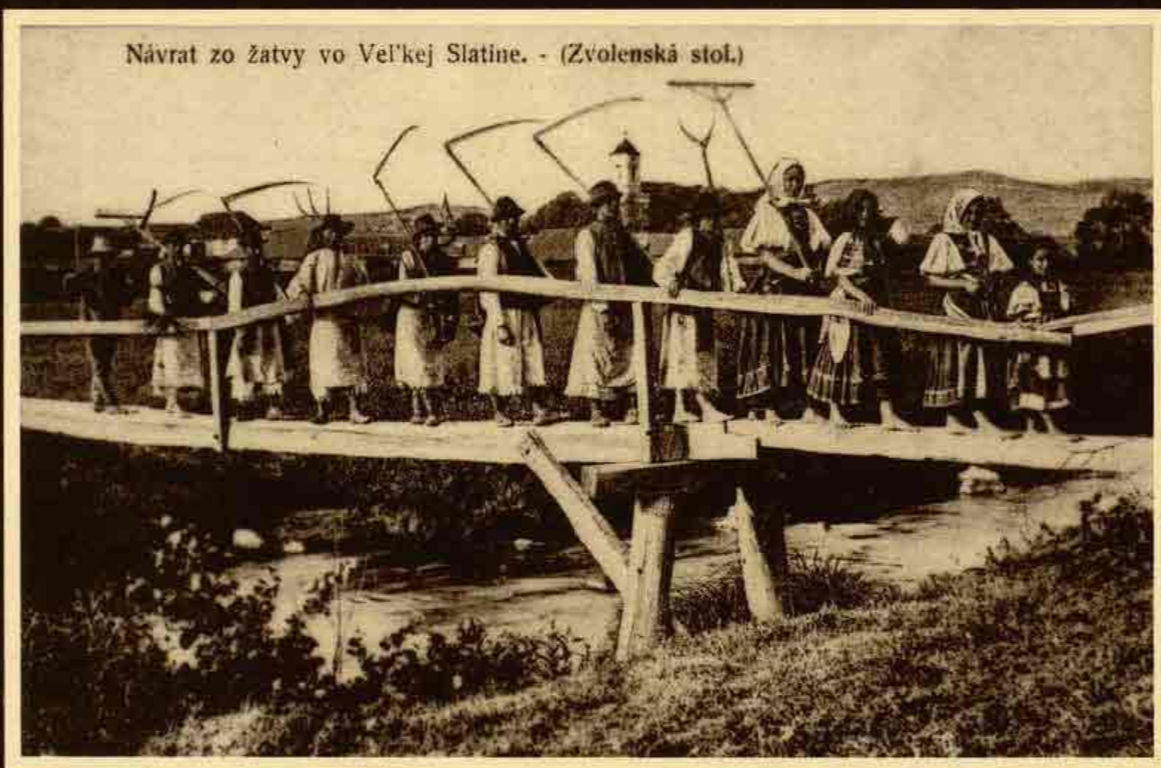

Slovenský národopis

1-2
38-1990

- Na obálke:* 1. strana: Návrat zo žatvy. Prvá pol. 20. stor., Zvolenská Slatina, okr, Zvolen. Foto P. Socháň
4. strana: Pozvánky na zábavy v Pezinku. K článku K. Popelkovej: Spoločenské príležitosti stretávania sa obyvateľov malého mesta v medzivojnovom období. Foto H. Bakaljarová

Na príprave čísla spolupracovali PhDr. Gabriela Kiliánová a PhDr. Peter Salner, CSc.

HLAVNÁ REDAKTORKA
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašparíková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosálová, Antonín Robek, Peter Slavkovský, Viera Urbancová

Slovenský národopis

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

VEDA

VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

BRATISLAVA

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)

European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

K FUNKCII SPOLOČENSKÝCH SKUPÍN PRI FORMOVANÍ SPOLOČENSKÉHO VEDOMIA A SPÔSOBU ŽIVOTA – HISTORICKÉ A ETNO-KULTÚRNE ASPEKTY

Filová, Božena: O etnografickom výskume spoločenských skupín	8
Širovátka, Oldřich: Skupina, lid a národ v koncepcii folklóru	13
Jakubíková, Kornélia: Pohlavná a veková diferenciácia v svadobných obyčajoch na Slovensku	19
Nikoličová, Desanka: Autorita a socializácia jednotlivca v rodine	29
Radovanovičová, Miljana: Problematika socializácie v srbskej etnografii 19. a prvej polovice 20. storočia	35
Ratica, Dušan: Miesto starých ľudí v rodinnom a spoločenskom živote slovenskej dediny	39
Onderčaninová, Andrea: Spoločenské kontakty starých ľudí v súčasnosti	45
Beněš, Bohuslav: K vlivu tradície na vznik a formovanie skupín v dětských folklórnych souborech	51
Profantová, Zuzana: Generácia ako determinanta v transmisii a tradícii folklórneho žánru	55
Slavkovský, Peter: Sezónni robotníci ako sociálna skupina	65
Kalavský, Michal: Spoločenský pôvod remeselníckych učňov a zmluvné vzťahy v rokoch 1889–1938 vo vybraných oblastiach Slovenska	71
Čukan, Jaroslav: Funkcie podporného spolku v baníckej obci	83
Kardošová, Monika: Živnostníci ako profesionálna skupina a ich význam pre spoločenský život mesta v medzivojnovom období	91
Darulová, Jolana: Odras sociálnych skupín v ľudovej próze	99
Habovštiak, Anton: Tajný jazyk hornooravských predavačov plátna ako prejav ich skupinovej odlišnosti	103
Bandić, Dušan: K výskumu hodnotových orientácií vedeckej ustanovizne ako špecifickej spoločenskej skupiny	111
Frölec, Václav: Mikrostruktúra tradičného lokálneho spoločenství v Čechách a na Moravě v 19. storočí	117
Kovačevićová, Soňa: Spolkový život v Liptovskom Mikuláši v rokoch 1830–1945	135
Langer, Jiří: Význam sociálneho prostredia pre kultúrne diferenciácie v sídelnom vývoji	150
Podoba, Juraj: Odras sociálnej štruktúry na vý-	

voji stavebnej kultúry a bývania na slovenskom vidku	160
Štibrányiová, Tatiana: K problematike teritoriálnych skupín (na príklade kopaničiarskej obce Valaská Belá)	167
Méryová, Margita: Veková a sociálna diferenciácia lokálneho spoločenstva (na príklade tanečného života)	173
Kandert, Josef: Funkcie tzv. lepších rodín ve vytváření hodnotových systémů středoslovenské vesnice	181
Škovierová, Zita: Súčasné funkcie susedských skupín	184
Paríková, Magdaléna: Miesto a funkcie služobníctva v lokálnom spoločenstve	191
Chorváthová, Lubica: K otázke vplyvu cirkevného života na formovanie záujmových skupín lokálneho spoločenstva Slovenska v prvej polovici 20. storočia	194
Popelková, Katarína: Spoločenské príležitosti stretávania sa obyvateľov malého mesta v medzivojnovom období	199
Beňušková, Zuzana: Profesia pôrodných báb v kultúrohistorickom kontexte	205
Falfánová, Lubica: Družstevný obchod a lokálna spoločnosť	215
Sulitka, Andrej: K diferenciácii folklórnych tradícií zanikajúceho lokálneho spoločenstva v národnostne zmiešanej oblasti	224
Míchaľova, Káťa: Potulní speváci-žobráci ako sociálna skupina a ich funkcie v spoločnosti	230
Kiliánová, Gabriela: Žobráci ako spoločenská skupina a jej vzťahy k lokálnemu spoločenstvu	237
Luther, Daniel: Bratislavské korzo v minulosti	247
Vanovičová, Zora: K spoločenskej funkcii folklórnych humoristických postáv v meste	253
Svecová, Soňa: Funkcia spoločenského vedomia v utváraní a existencii etnografických skupín Slovenska	257
Marušiaková, Jelena: Malé etnické skupiny – pokus o vnútornú klasifikáciu	262
Dubayová, Mária: K problematike vzťahov cigánskej lokálnej a cigánskej etnickej skupiny	274
Mann, Arne B.: Výber manželského partnera u Cigánov-Rómov na Spiši	278
Salner, Peter: Na margo kolokvia	285
DISKUSIA	
Leščák, Milan: Etnofilm Čadca – poznámky retrospektíve	287
Urban, Marian: Filmy o ľudovej kultúre a Etnofilm Čadca	292

Luther, Daniel: Vedecký film a videozáznam na Etnofilme Čadca	294
Lužica, René: Etnofilm a televízne programy o ľudovej kultúre	295
Diskusia na voľnej tribúne Etnofilmu Čadca 1988	298
Záverečný protokol	300
ROZHLADY	
Za Emou Markovou (Jarmila Paličková-Pátková)	302
Pozdrav k jubileu Sone Švecovej (Marta Botíková)	304
K životnému jubileu M. Kaspera (Milan Leščák)	305
Konferencia „Desať rokov inštitucionálneho národopisného výskumu južného Gemera“ (Jozef Liszka)	306
IX. medzinárodné sympóziu Ethnographia Pannonica (Juraj Podoba)	306
VIII. medzinárodná konferencia folkloristov v Bulharsku (Hana Hlôšková)	307
Od detskej knihy k bádaniu o rozprávkach (Viera Gašparíková)	308

RECENZIE A REFERÁTY

Holý, D.: Zpěvní jednotky lidové písně (Soňa Burlasová)	310
Štefanovičová, T.: Osudy starých Slovanov (Monika Kardošová)	311
Dejiny literárnej komparatistiky socialistických krajín (Zuzana Profantová)	311
Norwegische und Isländische Volksmärchen (Gabriela Kiliánová)	312
Něšťastné peníze (Gabriela Kiliánová)	313
Todorov, D.: Blgarskata etnografia (Peter Slavkovský)	314
Takács, B.: Bibliai jelképek (Olga Danglová)	315
Gömöri Néprajza 1–20 (Jozef Liszka)	316
P. Zelenák: Socializácia živností na Slovensku (Jaroslav Čukan)	318
G. V. Starovojtova: Etničeskaja gruppa v sovremennom sovetskom gorode (Zuzana Profantová)	319

СОДЕРЖАНИЕ

К ФУНКЦИИ ОБЩЕСТВЕННЫХ ГРУПП В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ И БЫТА – ИСТОРИЧЕСКИЕ И ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ

Филова, Божена: Об этнографическом исследовании общественных групп	8
Сироватка, Олдржих: Группа, народ и нация в концепции фольклора	13
Якубикова, Корнелия: Половая и возрастная дифференциация в свадебных обычаях в Словакии	19
Николич, Десанка: Авторитет и социализация лица в семье	29
Радованович, Миляна: Социализация в сербской этнографии 19-го и первой половины 20-го	

веков	35
Ратица, Душан: Место старых людей в семейной и общественной жизни словацкой деревни	39
Ондерчанинова, Андреа: Общественные контакты старых людей в настоящее время	45
Бенеш, Богуслав: Влияние традиции на возникновение и формирование групп в детских фольклорных ансамблях	51
Профантова, Зузана: Поколение как детерминанта в трансмиссии и традиции фольклорного жанра	55
Славковски, Петер: Сезонные рабочие как социальная группа	65
Калявски, Михал: Общественное происхождение ремесленных учеников и договорные отношения в избранных областях Словакии в течение 1889–1938 лет	71
Чукан, Ярослав: Функции подсобного общества в обществе шахтеров	83
Кардошова, Моника: Ремесленники в качестве профессиональной группы и их значение для общественной жизни города в межвоенный период	91
Дарулова, Йолана: Отражение социальных групп в народной прозе	99
Хабовштиак, Антон: Секретный язык продавцов полотна из верхней Оравы как проявление их группового отличия	103
Бандич, Душан: К исследованию ценностных ориентаций научного учреждения в качестве специфичной общественной группы	111
Фролец, Вацлав: Микроструктура традиционного местного общества в Чехии и в Моравии в 19-ом веке	117
Ковачевичова, Соня: Жизнь общества в г. Липтовски Микулаш в течение 1830–1945 гг.	135
Лангер, Йиржи: Значение социальной среды для культурной дифференциации в развитии поселения	150
Подоба, Юрай: Отражение социальной структуры в развитии строительной культуры и жилища в словацкой деревне	160
Мерова, Маргита: Возрастная и социальная дифференциация местного общества (на примере танцевальной жизни)	167
Штибраниова, Татьяна: К проблематике территориальных групп (на примере хутора Валаска Бела)	173
Кандерт, Йосеф: Функции так наз. лучших семей в создании ценностных систем среднесловацкой деревни	181
Шковиерова, Зита: Современные функции соседских групп	184
Парикова, Магдалена: Место и функции прислуг в локальном обществе	191
Хорватова, Любица: К вопросу влияния церковной жизни на формирование самостоятельных групп локального общества Словакии в первой половине 20-го века	194
Попелкова, Катарина: Общественные случаи	

встречи жителей небольшого города в межвоенный период	199
Бенюшкова, Зузана: Профессия повивальных бабок в культурно-историческом контексте	205
Фалтянова, Любица: Кооперативная торговля и местное общество	215
Сулитка, Андрей: К дифференциации фольклорных традиций отмирающего местного общества в национально смешанной области	224
Михайлова, Катя: Бродячие певцы-нищие как социальная группа и их функции в обществе	230
Килианова, Габриела: Нищие как социальная группа и их отношения к местному обществу	237
Лутер, Даниел: Братиславское „корзо“ в прошлом	247
Вановичова, Зора: К общественной функции фольклорных юмористических лиц в городе	253
Швецова, Соня: Функция общественного сознания в создании и существовании этнографических групп в Словакии	257
Марушиакова, Елена: Маленькие этнические группы – попытка к внутренней классификации	262
Дубаиова, Мария: К проблематике отношений цыганской местной и цыганской этнической групп	274
Манн, Арне Б.: Выбор супруга у Цыган-Рома в регионе Спиш	278
Салнер, Петер: После колоковия	285
ДИСКУССИЯ	
Лешчак, Милан: Этнофильм Чадца – замечания ретроспективе	287
Урбан, Мариан: Фильмы о народной культуре и Этнофильм Чадца	292
Лутер, Даниел: Научный фильм и видеозапись на Этнофильме Чадца	294
Лужица, Ренé: Этнофильм и телевизионные программы о народной культуре	295
Дискуссия в свободной трибуне Этнофильма Чадца 1988	298
Заключительный протокол совещания жюри Этнофильма Чадца 1988	300
ОБЗОРЫ	
За Эмой Марковой (Ярмила Паличкова-Паткова)	302
Привет к юбилею Сони Швецовой (Марта Ботикова)	304
К жизненному юбилею М. Каспера (Милан Лешчак)	305
Конференция „Десять лет институционального этнографического исследования южного Гемера“ (Йозеф Лиска)	306
IX-ый международный симпозиум Ethnographia Rannonica (Юрай Подооба)	306
VIII. международная конференция фольклористов в Болгарии (Хана Хлошкова)	307
От детской книги к исследованию сказок (Вера Гашпарикова)	308
РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ	

INHALT

ZUR FUNKTION DER SOZIALEN GRUPPEN BEI DER FORMIERUNG DES GESELLSCHAFTLICHEN BEWUSSTSEINS UND DER LEBENSWEISE – HISTORISCHE UND ETHNOKULTURELLE ASPEKTE	
Filová, Božena: Über die ethnographischen Erforschung der gesellschaftlichen Gruppen	8
Sirovátka, Oldřich: Die Gruppe, das Volk und die Nation in der Konzeption der Folklore	13
Jakubíková, Kornélia: Die Geschlechts- und Altersdifferenziation in den Hochzeitsbräuchen in der Slowakei	19
Nikolić, Desanka: Die Autorität und Sozialisation des Individuums in der Familie	29
Radovanović, Miljana: Die Sozialisation in der serbischen Ethnographie des 19. und der ersten Hälfte des 20. Jhd	35
Ratica, Dušan: Der Platz der alten Menschen in dem Familien- und Gesellschaftsleben des slowakischen Dorfes	39
Onderčaninová, Andrea: Die gesellschaftlichen Kontakte der alten Menschen in der Gegenwart	45
Beneš, Bohuslav: Der Einfluss der Tradition auf die Entstehung und Formung der Gruppen in Kinderfolklorensembles	51
Profantová, Zuzana: Generation als eine Determinante in der Transmission und Tradition eines Folkloregenes	55
Slavkovský, Peter: Die Saisonarbeiter als soziale Gruppe	65
Kalavský, Michal: Die gesellschaftliche Herkunft der Handwerkerlehrlinge und die Lehrvertragsbedingungen in den J. 1889–1938	71
Čukan, Jaroslav: Die Bedeutung des Unterstützungsvereins in einer Bergarbeitergemeinde	83
Kardošová, Monika: Die Gewerbetreibenden als professionelle Gruppe und ihre Bedeutung für das Gesellschaftsleben der Stadt in der Zwischenkriegszeit	91
Darulová, Jolana: Der Reflex der sozialen Gruppen in der Volksprosa	99
Habovštiak, Anton: Über die „Leinwandhändlersprache“ im oberen Orava-Gebiet	103
Bandić, Dušan: Zur Forschung der Wertorientierung eines wissenschaftlichen Instituts als einer spezifischen sozialen Gruppe	111
Frolec, Václav: Die Mikrostruktur der traditionellen lokalen Gemeinschaft in Böhmen und in Mähren im 19. Jhd	117
Kovačevićová, Soňa: Das Gesellschaftsleben in der Stadt Liptovský Mikuláš in den J. 1830–1945	135
Langer, Jiří: Die Bedeutung der sozialen Umwelt für die kulturelle Differenzierung in der Siedlungsentwicklung	150
Podooba, Juraj: Der Reflex der sozialen Struktur in der Entwicklung der Baukultur und Wohnweise in der slowakischen Provinz	160
Štibrányiová, Tatiana: Zur Problematik der terri-	

torialen Gruppen	167
Méryová, Margita: Die alters- und soziale Differenzierung in lokaler Gemeinschaft	173
Kandert, Josef: Die Funktion der sog. besseren Familien in der Schaffung der Wertsysteme im mittelslowakischen Dorf	181
Škovierová, Zita: Gegenwärtigen Funktionen der Nachbarsgruppen	184
Paríková, Magdaléna: Die Stellung und Funktionen der Dienerschaft in der lokalen Gemeinschaft	191
Chorváthová, Lubica: Zur Frage des Einflusses des kirchlichen Lebens auf die Formung von Interessengruppen der Lokalgemeinschaft in der Slowakei in der 1. Hälfte des 20. Jahrhundert	194
Popelková, Katarína: Gesellschaftliche Anlässe und Gelegenheiten bei denen sich die Bewohner einer Kleinstadt in der Zwischenkriegszeit trafen	199
Beňušková, Zuzana: Der Hebammerberuf im kulturhistorischen Kontext	205
Falťanová, Lubica: Die Genossenschaftliche Handel und die lokale Gesellschaft	215
Sulitka, Andrej: Zur Differenzierung der Folkloretradition einer untergehenden Lokalgemeinschaft in einer national Gemischten Region	224
Michajlova, Kafa: Die Wandernden Sänger-Bettler als soziale Gruppe und ihre Funktionen in der Gesellschaft	230
Kiliánová, Gabriela: Bettler als eine soziale Gruppe und ihre Beziehungen zur lokalen Gemeinschaft	237
Luther, Daniel: Der Corso in Bratislava	247
Vanovičová, Zora: Folklorezyklen über humoristische Gestalten in der Stadt	253
Švecová, Soňa: Funktion des gesellschaftlichen Bewusstseins in der Formierung und Existenz der ethnographischen Gruppen in der Slowakei	257
Marušiaková, Jelena: Kleine ethnische Gruppen – ein Versuch um Klassifikation	262
Dubayová, Mária: Zur Problematik der Beziehungen der lokalen und ethnischen Zigeunergruppe	274
Mann, Arne B.: Die Ehepartnerwahl bei den Zigeuner-Romas in der Region Zips	278
Salner, Peter: Am Rande des Kolokviums	285
DISKUSSION	
Leščák, Milan: Etnofilm Čadca – Anmerkungen zur Retrospektive	287
Luther, Daniel: Die wissenschaftliche Film und Videoaufnahme in Ethnofilm Čadca	292
Lužica, René: Etnofilm und die Fernsehprogramme über die Volkskultur	295
Diskussion auf der Freien Tribune des Ethnofilms Čadca 1988	298
Schlussprotokoll aus dem Filmwettbewerb Ethnofilm Čadca 1988	300
RUNDSCHAU	
Nachruf für Ema Marková (Jarmila Paličková-Pátková)	302
Jubiläumsgross für Soňa Švecová (Marta Botíková)	304
Jubiläum von M. Kasper (Milan Leščák)	305

Konferenz „Zehn Jahre der institutionellen volkskundlichen Forschung in Südgemein“ (Jozef Liszka)	306
IX. Internationales Symposium Ethnographia Pannonica (Juraj Podoba)	306
VIII. Internationale Konferenz der Folkloristen in Bulgarien (Hana Hlôšková)	307
Vom Kinderbuch zur Märchenforschung (Viera Gašparíková)	308
BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE	

CONTENTS

TO THE FUNCTION OF SOCIAL GROUPS IN SHAPING THE SOCIAL CONSCIOUSNESS AND THE WAY OF LIFE – HISTORICAL AND ETHNOCULTURAL ASPECTS	
Filová, Božena: On ethnographical research of social groups	8
Sirovátka, Oldřich: The group, the people and the nation in the conception of folklore	13
Jakubíková, Kornélia: Sexual and age differentiation in the wedding customs in Slovakia	19
Nikolić, Desanka: Authority and socialization of the individual in family	29
Radovanović, Miljana: Socialization in Serbian ethnography of 19th and the first half of 20th century	35
Ratica, Dušan: The role of old people in the family and in social life of the Slovak village	39
Onderčaninová, Andrea: Social contacts of old people at the present time	45
Beneš, Bohuslav: The influence of the tradition on the rise and shaping of groups in the children's folklore	51
Profantová, Zuzana: Generation as a determinant in the transmission and tradition of folklore genre	55
Slavkovský, Peter: Seasonal workers as a social group	65
Kalavský, Michal: The social origin of artisan's apprentices and the contractual relationships in the chosen regions of Slovakia within the years 1889–1938	71
Čukan, Jaroslav: The function of a subsidiary association in mining village	83
Kardošová, Monika: Craftsmen as a professional group and their significance for the social life in town in the interwar period	91
Daruľová, Jolana: The reflection of social groups in folk prose	99
Habovštiak, Anton: The secret language of upper-Oravian linen-dealers as the expression of their group distinction	103
Bandić, Dušan: To the study of value orientation of a scientific institution as a specific social group	111
Frolec, Václav: Microstructure of the traditional local community in Bohemia and Moravia in the 19th century	117
Kovačevićová, Soňa: The life of associations in Liptovský Mikuláš within the years 1830–1945	135

Langer, Jiří: The significance of social environment for the cultural differentiation in the development of settlement	150
Podoba, Juraj: The reflection of social structure in the development of building culture and dwelling in the Slovak villages	160
Méryová, Margita: The age and social differentiation of the local community (based on the example of dancing life)	167
Štibrányiová, Tatiana: To the problems of the territory groups (on the example of a new-ground settlement Valaská Belá)	173
Kandert, Josef: The function of the so-called better families in creating the value systems in the village of central Slovakia	181
Škovierová, Zita: The present-day functions of neighbour groups	184
Paríková, Magdaléna: The position and function of servants in local community	191
Chorváthová, Lubica: To the question of influence of the religious life on shaping the interest groups of the local community of Slovakia in the first half of 20th century	194
Popelková, Katarína: Social occasions of meeting the inhabitants in a small town in the inter-war period	199
Beňušková, Zuzana: The profession of midwives in the cultural and historical context	205
Falánová, Lubica: The cooperative trade and local community	215
Sulitka, Andrej: To the differentiation of folklore traditions of the extinguishing local community in the region with mixed nationalities	224
Michajlova, Kaťa: Itinerant singers-beggars as a social group and their function in society	230
Kiliánová, Gabriela: Beggars as a social group and their relations to the local community	237
Luther, Daniel: The Bratislava promenade in the past	247
Vanovičová, Zora: To the social function of folklore characters in the town	253

Švecová, Soňa: The function of social consciousness in the shaping and existence of ethnographical groups in Slovakia	257
Marušiaková, Jelena: Small ethnic groups – an attempt at the internal classification	262
Dubayová, Mária: To the problems of the relations between the gipsy local and the gipsy ethnic group	274
Mann, Arne, B.: Choice of marital partner in Gipsies-Roma in the region of Spiš	278
Salner, Peter: Remarks on Colloquy	285
DISCUSSION	
Leščák, Milan: Ethnofilm Čadca – Retrospective Remarks	287
Urban, Milan: Films about Folk Culture and Ethnofilm Čadca	292
Luther Daniel: Scientific film and Video-record on the Ethnofilm Čadca	294
Lužica, René: Ethnofilm and television programmes about folk culture	295
Discussion on free tribune of Ethnofilm Čadca 1988	298
The final protocol from the session of the Jury of Ethnofilm Čadca 1988	300
REVIEWS	
After Ema Marková (Jarmila Paličková-Pátková)	302
Salutation to the anniversary of Soňa Švecová (Marta Botíková)	304
To the anniversary of M. Kasper (Milan Leščák)	305
The Conference entitled “Ten years of the institutional ethnographic research of south Gemer region (Jozef Liszka)	306
The IXth International Symposium of Ethnographia, Pannonica (Juraj Podoba)	306
The VIIIth International Conference of folklorists in Bulgaria (Hana Hlôšková)	307
From children’s books to the investigation of fairy-tales (Viera Gašpariková)	308
BOOKREVIEWS AND REPORTS	

FUNKCIE SPOLOČENSKÝCH SKUPÍN PRI FORMOVANÍ SPOLOČENSKÉHO VEDOMIA A SPÔSOBU ŽIVOTA – HISTORICKÉ A ETNOKULTÚRNE ASPEKTY

V dvojčísle 1–2/1990 časopisu Slovenský národopis sprístupňujeme súbor príspevkov, orientovaných na spoznávanie funkcií spoločenských skupín pri formovaní spoločenského vedomia a spôsobu života, a to z historických a etnokultúrnych aspektov bádania. Väčšina príspevkov odznela na vedeckom kolokviu, venovanom tejto výskumnej úlohe (Piešťany, 29. V. – 1. VI. 1989) a zachováva si i v publikačnom spracovaní charakter potrebný pre spoločné kolokviálne overovanie a precizovanie poznatkov. Niektoré príspevky vznikli dodatočne na objednávku redakcie (D. Nikoličová, M. Radovanovičová, D. Bandič, A. Habovštiak, J. Marušiaková).

Kolokvium nadviazalo na cyklus pracovných stretnutí a seminárov Národopisného ústavu SAV k danej problematike. Znamenalo prvú etapu jej zmapovania z hľadiska poznávacích cieľov etnografickej a folkloristickej vedy. Takýto cieľ si kladie i dvojčíslo, ktorým výsledky riešenia sprístupňujeme. Novembrový prudký zvrät spoločenských pomerov v našej vlasti, otvárajúci pozitívne predpoklady pre reálne uplatnenie demokracie v živote jednotlivca a celej spoločnosti, znamená i pre etnografiu a folkloristiku rozšírený priestor uplatnenia jej poznatkov. Znamená pre ňu výzvu pravdivými analýzami spoločenskej skutočnosti z hľadiska jej historických a etnokultúrnych determinácií prispievať k jej hlbšiemu poznávaniu a najmä zdokonaľovaniu. Redakcia časopisu Slovenský národopis víta a prijíma túto výzvu. Je presvedčená, že i súbor príspevkov nášho dvojčísla – pripravených ešte pred novembrovými udalosťami 1989 – naznačuje, že etnografia a folkloristika u nás má pre pravdivé a nezužované vedecké zhodnocovanie vývinu spoločnosti vlastné pozitívne skúsenosti a východiská s cieľom humanizovať ju, ktoré sa v našom časopise odrážalo už v predchádzajúcom období.

REDAKCIA

SPOLOČENSKÝ PÔVOD REMESELNÍCKYCH UČŇOV A ZMLUVNÉ VZŤAHY V ROKOCH 1889–1938 VO VYBRANÝCH OBLASTIACH SLOVENSKA

MICHAL KALAVSKÝ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Jednou zo spoločenských skupín zabezpečujúcich v minulosti základné životné potreby najširších ľudových vrstiev boli remeselníci. Pod jednotný názov remeselníci zahrňujeme rozličné zamestnania rôzne majetkovo situovaných výrobcov, rôzneho spoločenského postavenia (majstri, tovariši, učni). Remeselnícke spoločenstvo na Slovensku v období kapitalizmu bolo diferencované na pomerne veľký počet hospodársky a sociálne vyhranených zamestnaní so snahou o vlastnú identifikáciu, sústavne pestovaným a zdôrazňovaným odlišovaním sa od iných príslušníkov toho istého spoločenského stavu, resp. tej istej spoločenskej skupiny. Remeselníci vystupovali ako súčasť stredného stavu a živnostníctva a delili sa na vyše 100 rôznych zamestnaní.

Pre poznanie formovania remeselníckej spoločenskej skupiny je dôležité poznať sociálne prostredie, z ktorého sa grupoval remeselnícky dorast, teda učni. Na základe zápisov evidencie učňov z obdobia medzi rokmi 1890–1938 sme sledovali zamestnanie rodičov učňa, lokalitu, z ktorej prichádzal vzhľadom k lokalite, v ktorej sa vyučil, vek učňa, dĺžku učebnej doby a podmienky, za ktorých sa učeň prijímal do učenia u majstra.¹

Na základe spracovaného materiálu sa javia tieto skupiny sociálneho pôvodu učňov:

- a) rodičia roľníci. Z tejto skupiny sa vyčleňujú vinohradníci ako osobitná sociálna skupina;
- b) rodičia remeselníci. Skupina sa delí na 3 podskupiny: rodičia, ktorí mali v učení vlastné deti, rodičia, ktorí si dávali vyučiť deti k majstrovi toho istého remesla a rodičia, ktorí si dávali vyučiť deti inému remeslu. Sporadicky sa vyskytovali aj

deti remeselníckych pomocníkov, ale pre málopočetné zastúpenie sa včleňujú do skupín samostatných remeselníkov;

c) rodičia železničiari. Široko sociálne členená skupina od železničiarskych robotníkov po remeselné a úradnícke železničiarske funkcie;

d) rodičia robotníci;

e) rodičia nádenníci;

f) rodičia želiari;

g) rodičia sluhovia;

h) rodičia iní živnostníci, t. j. obchodníci, hostinskí a výčapníci, kramári a pod.;

i) rodičia zo skupiny štátnych alebo verejných zamestnancov. Skupina zahrňuje strážnikov, hájnikov, poštárov, cestárov, rôznych úradníkov, učiteľov, zdravotníkov a iných;

j) z neurčených povolání rodičov je potrebné osobitne vyčleniť skupinu matiek pracujúcich v domácnostiach a skupinu plnoletých učňov, ktorí nepotrebovali pri spisovaní učňovských zmlúv účasť svojho zákonného zástupcu.

Sociálny pôvod remeselníkov

Na príklade situácie v spoločenskom grupovaní (pôvode) učňov bývalého okresu Trnava (z rokov 1889–1893, 1935) a bývalého okresu Modra (1924–1938), ktorá zahŕňa vzorku 1215 učňov, môžeme vysloviť tieto závery:

1. pre koniec 19. storočia:

- a) remeselnícki učni sa grupovali z ich vlastnej remeselníckej skupiny menej ako 30 %. Na rozdiel od ustálených predstáv, že sa remeselníci zvykli vyučiť v dielni svojho otca (matky), je tento počet pomerne nízky (17 prípadov, t. j. 6 %). Málpočetné sú aj prípady, že majstri si dali deti

Vysvedčenie z vyšivačskej školy vo Viedni z r. 1914–1916. Ilava, okr. Pov. Bystrica. Repro O. Šilingerová. Fotoarchív SNM Bratislava

vyučit' k inému majstrovi toho istého remesla (13 prípadov, t. j. 5 %). Naopak, väčšina učňov pochádzajúca z remeselníckej sociálnej skupiny sa vyučila inému remeslu, než bolo remeslo ich rodičov (19 %). Vnútri skupiny remeselníkov muselo existovať vlastné spoločenské ohodnotenie jednotlivých remesiel v nadväznosti na možnosti materiálneho zabezpečenia, ktoré príslušné remeslo ponúkalo, druh potrieb (žiadanosť výrobkov), ktoré zabezpečovalo, resp. charakter vykonávanej práce (práca ťažká, fyzicky náročná, v čistom prostredí, v nezdravom prostredí a pod.). Spravidla deti remeselníckych majstrov, ak sa rozhodli vyučiť inému remeslu, volili remeslo rovnakého, alebo vyššieho spoločenského ocenenia. Aj keď máme k dispozícii údaje pomerne malej vzorky, možno to ilustrovať na niekoľkých príkladoch. V rokoch 1889–1893 v Trnave sa tesárski synovia učili stolárstvu, krajčírstvu, holičstvu, kováčstvu, zámočníctvu, obuvníctvu; murárski synovia holičstvu a staviteľstvu; čižmárski obuvníctvu, stolárstvu, klobučníctvu; kováčski

pekárstvu, sedlárstvu a remenárstvu; krajčírski pekárstvu, klampiarstvu, sedlárstvu, modrotlačiarstvu; pekárski krajčírstvu, holičstvu, mäsiarstvu atď. V období 1924–1938 v okrese Modra a Trnava vidíme, že murárske deti sa učia mäsiarstvu, hrnčiarstvu, krajčírstvu, kováčstvu, maliarstvu, stolárstvu, tesárstvu a holičstvu; krajčírské deti cukrárstvu, sklenárstvu, stolárstvu, zámočníctvu, pekárstvu; stolárske mäsiarstvu, holičstvu, krajčírstvu, pekárstvu, maliarstvu, cukrárstvu; tesárske kováčstvu, krajčírstvu, pekárstvu, mäsiarstvu, stolárstvu, kolárstvu atď. Na základe porovnávania voľby jednotlivých zamestnaní môžeme zachytiť isté hodnotové relácie medzi jednotlivými remeslami, ktoré sú vyjadrené v schéme. Aj keď sú sčasti hypotetického charakteru, naznačujú isté hierarchické stupne, čo nám dovoľuje vysloviť záver, že remeselníctvo bolo hierarchizované aj na základe príslušnosti k jednotlivým remeslám. Z remeselníckej spoločenskej skupiny sa zvýšenou mierou učili v zamestnaniach ako stolárstvo, kováčstvo, holičstvo, mäsiarstvo, pe-

Interiér dielne krajčira Jozefa Pagáča v Bratislave r. 1923. Repro O. Šilingerová. Fotoarchív SNM Bratislava

kárstvo a rôzne menej rozšírené remeslá. Korešponduje to so základnou orientáciou remeselníkov na vyššie uvedené remeslá.

b) z roľníckeho prostredia pochádzalo 20 % učňov, z toho z roľníckych rodín 14 %, zo želiarskych 6 %. Učni z roľníckych rodín sa učili najmä obuvníctvu, čižmárstvu a krajčírstvu, želiarski obuvníctvu a čižmárstvu.

c) z nádeníckych rodín pochádzalo 15 % učňov pracujúcich najmä v stavebných remeslách.

Ostatné sledované sociálne skupiny nepredstavovali väčšiu účasť na formovaní remeselníctva (zamestnanci a úradníci 5 %, iní živnostníci 5 %, sluhovia 3 %, železničiarci a robotníci 1 %).

2. pre obdobie 1924–1938:

a) učni sa grupovali najväčšou mierou zo skupiny remeselníkov (22–28 %), pričom výuka v dielni vlastného otca bola stále pomerne málo rozšírená (6,5–8 %) s výnimkou kováčov, stolárov, kolárov a niektorých iných menej rozšírených remesiel. Remeselnícka spoločenská skupina sa presadzovala najmä v týchto remeslách, ale aj v potravinárskych remeslách – pekárstve, mäsiarstve a i.

b) zvýšil sa percentuálny podiel učňov pochádzajúcich zo železničiarckých rodín (6 % v o. Modra, 14 % v o. Trnava), rovnako aj z robotníckych rodín (Modra 16 %, Trnava 14 %).

c) učni z roľníckych rodín tvorili 12 % (Trnava, resp. 16 % Modra), učni z vinohradníckych rodín 6 % (Modra). Oproti obdobiu z konca 19. storočia sa nevyskytuje skupina želiarov, pričom podiel učňov z roľníckych (aj remeselníckych) rodín zostáva približne rovnaký.

d) pomerne významnú, aj keď oproti predošlým skupinám menšiu časť tvorili učni z rodín rôznych zamestnaneckých skupín (úradníci, štátni a verejní zamestnanci) – 9 %. Ostatné spoločenské skupiny – nádenníci, iní živnostníci, sluhovia tvorili malú časť (2–3 %) z celkového počtu remeselníckych učňov.

Zdá sa, že hlavnou tendenciou zmeny štruktúry sociálneho pôvodu učňov (a tým aj budúcich remeselníkov) je väčšie zastúpenie nových spoločenských skupín (robotníci, železničiarci, zamestnanci) a pokles podielu nádenníkov a želiarov. Pri tejto štruktúre sociálneho pôvodu budúcich reme-

Robotníčky v továrni na dyhy v Malej Chocholnej pri Trenčíne v I. pol. 20. stor. Repro O. Šilingerová. Fotoarchív SNM Bratislava

selníkov je otázne aj ich spoločné, či jednotné stavovské povedomie. Nie je náhodné, že ani v období Československej republiky, ani po 2. svetovej vojne nedokázali vystupovať ako skupina s rovnakými záujmami ani v regionálnom a spravidla ani v lokálnom rámci.

Vekové zloženie učňov

Sledovanie veku, v ktorom učni vstupovali do učebnej doby, je dôležité z hľadiska ich vekovej diferenciacie. Najčastejšie prípady sú 12–16-roční učni, ale vyskytujú sa aj vyše 20-roční. Učebná doba kolísala medzi 1 až 5 rokmi, čím z hľadiska vekovej skladby učňovskej skupiny existovali súčasne medzi učňami aj vyše 10-ročné rozdiely.

Na základe vzorky 1495 učňov z obdobia 1889–1938 možno vysloviť tieto závery:

1. pre obdobie do roku 1922 (tabuľka č. 2 a–c): Učni spravidla vstupovali do učňovského pomeru medzi 12. a 16. rokom, pričom väčšina z nich sa začala učiť medzi 13. a 15. rokom. V menšej miere sa vyskytujú prípady učňov začínajúcich sa učiť v 17.–19. rokoch, 20-roční a starší učni sú zriedkaví. Vek, keď učeň začal učebnú dobu, závisel aj od druhu remesla. Učni v remeslách ako

mlynárstvo, pekárstvo, stolárstvo, mäsiarstvo, murárstvo a ďalších, ktoré vyžadovali väčšiu fyzickú zdatnosť, sa začínali učiť prevažne starší.

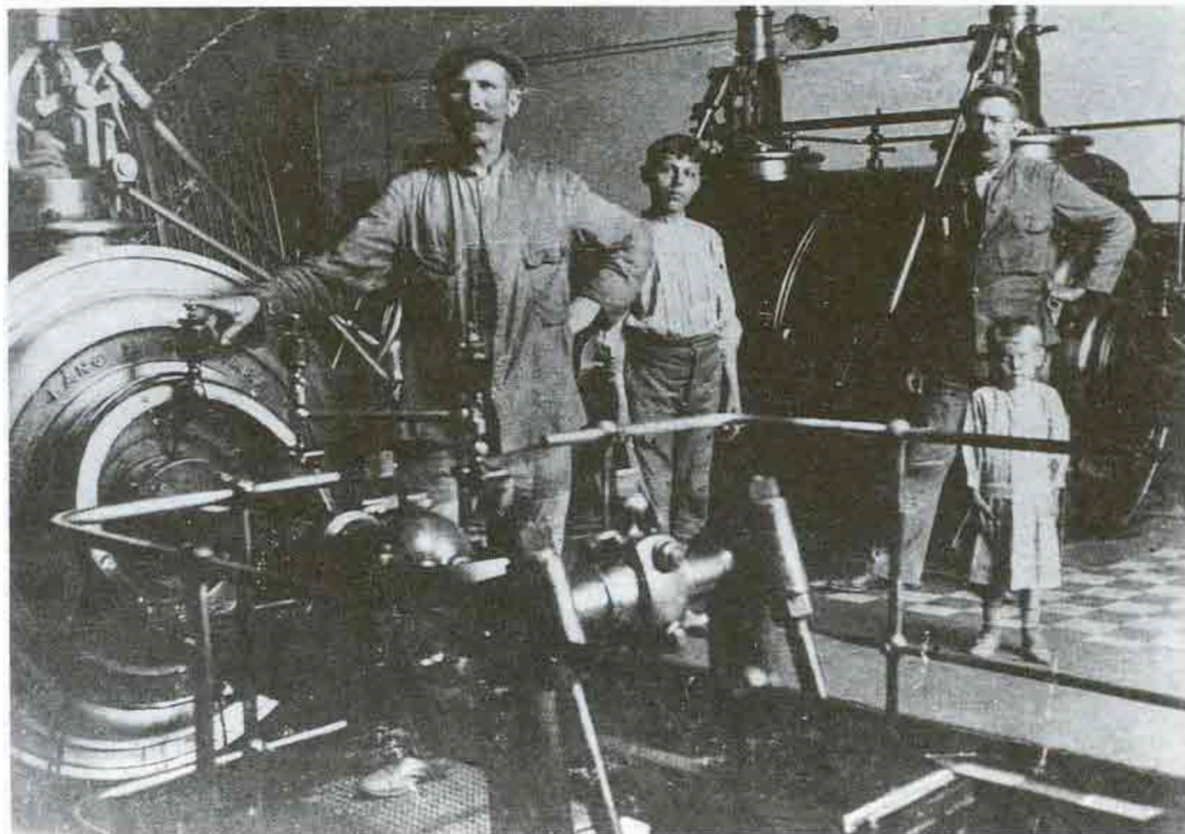
2. pre obdobie 1924–1938 (tabuľka č. 2d–e): Do učebného pomeru vstupovali učni v 14.–18. roku, najčastejšie však 16-roční (20–30 %), oproti obdobiu konca 19. storočia a prvých dvoch desaťročí 20. stor. sa zvýšil počet učňov starších vekových kategórií (19–20-roční a nad 20 rokov).

Doba výuky

Na základe vzorky 1877 učňov nám vyšli tieto závery

1. pre obdobie 1889–1922 (tabuľka č. 3 a–d): Najčastejšia učebná doba bola 4-ročná (41 %), nasledovala 3-ročná (37 %) a 2-ročná (10 %). Je príznačné, že v dedinskom prostredí sa vyskytovali kratšie učebné doby (tabuľka č. 2b), kým v mestskom neboli zriedkavé ani 5-ročné (v Banskej Bystrici 11 %), ba vo výnimočných prípadoch aj 6 a 7-ročné (u čizmárov a garbiarov).

2. pre obdobie 1924–1938 (tabuľka 3e, f): Prevažne 3-ročná učebná doba (70–74 %). Štvorročná učebná doba sa vyskytuje len v niekto-

Robotníci elektrárne v textilnej továrni firmy Tiberghin v Trenčíne, okolo r. 1910. Repro O. Šilingerová. Fotoarchív SNM Bratislava

rých technologicky náročnejších remeslách. Tu sa odrazilo zákonné opatrenie, podľa ktorého u remesiel učebná doba nesmie trvať menej ako dva roky a nie viac ako 4 roky, kým u továrnických živností nesmie prekračovať 3 roky. Do roku 1924 nebola stanovená dĺžka učebnej doby, a teda bolo možné väčšie rozšírenie dlhších učebných dôb.

Zmluvné vzťahy

Učni sa prijímali do učenia na základe zvláštnej zmluvy, v ktorej okrem hlavného záväzku majstra vyučovať učňa zručnostiam remesla sa určili aj prijímacie podmienky týkajúce sa stravovania, bytu, šatenia, bielizne, prania, pripovedacích a výučných poplatkov, školského, mzdy, alebo učebného, nemocenského poistenia a príp. ďalších požiadaviek. Do podmienok patrila aj učebná doba, o ktorej sme sa už zmienili. Učebné podmienky určovali zmluvný vzťah medzi majstrom a rodičmi učňa, a teda ich krajnosti tvoril na jednej strane záväzok majstra postarať sa o všetky potreby a výdavky učňa, pričom rodič nebral na seba nijaké záväzky, na druhej strane záväzok rodiča hradiť učňovi všetky náklady, príp. ešte aj

zaplatiť za učebný čas majstrovi. Medzi týmito dvoma pólmi existovalo množstvo variantov, ktoré vyjadrovali špecifiká jednotlivých remesiel, miestne a regionálne zvyklosti a nie v poslednom rade aj individuálne nároky a požiadavky oboch stránok. Z tohto rámca sa istým spôsobom vymykajú dohody, podľa ktorých majster platil učňovi hodinovú, dennú, týždennú, alebo mesačnú mzdu. Tento vzťah je už istým spôsobom námezdným vzťahom, preto ho vyčleňujeme osobitne. Učni poberajúci plat sa vyskytovali predovšetkým v stavebných remeslách – murárstve (69 %), tesárstve (56 %), maliarstve, ale aj v hrnčiarstve, kníhtlačiarstve a inde.

Na ilustráciu uvedieme niekoľko najčastejších príkladov zmluvných záväzkov:

1. všetky výdavky hradí rodič (krajčírstvo 24 %, holičstvo 41 %, kováčstvo 13 %);
- 1a) rodič hradí všetko, majster dáva plat (kováčstvo 10 %);
- 1b) rodič hradí všetko, majster platí nemocenské (zámočnictvo 20 %, holičstvo 50 %);
- 1b, a) rodič hradí všetko, majster platí polovicu nemocenského (krajčírstvo 11 %);

Zamestnanci obecnej jatky v Handlovej. 40. roky 20. stor. Repro O. Šilingerová. Fotoarchív SNM Bratislava

- 1c) rodič hradí všetko, majster dáva byt, stravu a nemocenské (mäsiarstvo 20 %);
- 1e, a) rodič hradí všetko, majster platí nemocenské, rodičia platia za vyučenie (krajčírstvo 9 %);
- 1g) rodič hradí všetko, majster dáva plat a polovicu nemocenského (zámočníctvo 26 %, murárstvo 15 %);
- 1g, a) rodič hradí všetko, majster platí nemocenské a dáva plat (stolárstvo 11 %, murárstvo 16 %);
- 1m) rodič hradí všetko, majster dáva stravu a byt (stolárstvo 19 %, zámočníctvo 15 %);
- 2. všetko hradí majster (mäsiarstvo 20 %, kováčstvo 9 %, pekárstvo 53 %, mlynárstvo 56 %);
- 2a) majster hradí všetko, platí nemocenské aj plat (kováčstvo 16 %);
- 2f) majster hradí všetko okrem šiat a prania (stolárstvo 9 %, obuvníctvo 18 %);
- 2f, a) majster hradí všetko, okrem šiat a prania, rodič platí učebné (čižmárstvo 51 %, obuvníctvo 19 %);
- 2b) majster hradí všetko okrem šiat (stolárstvo 9 %, mäsiarstvo 17 %, pekárstvo 15 %);

Z celkového množstva 44 opakujúcich sa možností rôznych zmluvných vzťahov sme vybrali na ilustráciu 14 najrozšírenejších. Vzhľadom na to, že je to problematika pomerne rozsiahla a komplikovaná, považujeme za potrebné vrátiť sa k nej v osobitnom príspevku.

Podnet k štúdiu otázok sociálneho pôvodu učňov bol daný nevyhnutnosťou poznať zázemie formovania remeselníctva na Slovensku v danom období. O remeselníkoch spravidla vieme zistiť, koľko ich bolo, kde boli, čo a ako vyrábali, aké mali hospodárske a spoločenské funkcie, ale ťažšie sa zachycujú ich dobové názory, prejavy ich spoločenského a stavovského povedomia, ktoré sú často pomerne rozporuplné. Známe je napr., že remeselníctvo bolo v období 1918–1938 činné aj v politickom živote, pričom aktívne pôsobili v širokom spektre strán (od komunistov, cez agrárikov po ľudákov a národnú demokraciu). Netvorili jednotnú, stavovsky a sociálne uvedomelú spoločenskú vrstvu. Cez hľadanie odpovede na túto otázku sa nedalo zaoberať bez analýzy formovania remeselníckej spoločenskej vrstvy. Samotný rozbor príčin a dôsledkov politickej aktivizácie remeselníctva presahuje záujem etnografie. Otázky sociálneho pôvodu remeselníctva, ktoré sa dotý-

kajú vývoja jeho spôsobu života a formovania historického a spoločenského vedomia, sú predmetom nášho záujmu.

Poznámka:

Získané údaje pochádzajú z kníh evidencie učňov Priemyselnej korporácie v Trnave, Okresného živno-

stenského spoločenstva v Trnave uložených v ŠOKA Trnava, Priemyselnej korporácie v Banskej Bystrici uloženej v ŠOKA Banská Bystrica, Priemyselnej korporácie v Medzeve uloženej v ŠOKA Košice, a z učňovských zmlúv v spisoch Okresného živnostenského spoločenstva pre okres Modra so sídlom v Pezinku uložených v ŠOKA Bratislava-vidiek.

Tabuľka č. 1a *Spoločenský pôvod učňov v Trnave v rokoch 1889—1893*

- Stĺpec: 1 názov remesla
 2 počet učňovských zmlúv
 3 rodič roľník v %
 3a rodič želiar v %
 5a rodič iný remeselník v %
 5b rodič remeselník toho istého remesla v %
 5c učeň sa učil u rodiča v %
 5 rodič remeselník v % (stĺpec 5a+5b+5c)
 6 rodič železničiar v %
 7 rodič robotník v %
 8 povolanie matky domáca v %
 9 rodič štátny zamestnanec v %
 10 rodič nádenník v %
 11 rodič iný živnostník v %
 12 rodič iného pôvodu, učeň plnoletý, pôvod neurčený v %
 13 rodič sluha v %

1	2	3	3a	5a	5b	5c	5	6	7	8	9	10	11	12	13
čičmár	29	38	24	7	—	3	10	3	—	—	—	14	—	7	3
obuvník	48	29	13	13	2	6	21	2	—	2	2	13	4	13	2
stolár	20	—	5	35	—	—	35	—	5	5	15	20	—	10	5
kováč	10	10	—	30	—	—	30	—	—	—	10	20	—	30	—
krajčír	40	20	—	13	8	10	30	—	—	13	5	10	3	18	3
holič	11	—	—	36	—	—	36	9	—	18	—	9	9	9	9
mäsiar	7	14	—	28	—	14	43	—	—	—	—	—	28	14	—
zámočník	12	17	—	8	—	—	8	—	8	17	25	8	8	8	—
pekár	25	4	—	36	8	—	44	—	—	8	—	16	12	8	8
murár	18	—	—	11	6	6	22	—	—	6	11	50	—	11	—
iný remes.	67	3	4	19	9	10	39	—	3	6	4	13	7	10	3
spolu	287	14	6	19	5	6	29	1	1	6	5	15	5	12	3

Tabuľka č. 1b *Spoločenský pôvod učňov v bývalom okrese Modra v rokoch 1925—1938*

- Stĺpec: 1 názov remesla
 2 počet učňovských zmlúv
 3 rodič roľník v %
 4 rodič vinohradník v %
 5 rodič remeselník v %
 6 rodič železničiar v %
 7 rodič robotník v %
 8 povolanie matky domáca
 9 rodič štátny zamestnanec v %
 10 rodič nádenník v %
 11 rodič iný živnostník v %
 12 rodič iného pôvodu, pôvod neurčený, alebo učeň plnoletý

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
stolári	73	21	6	18	11	10	21	3	1	1	5
kováči	67	15	2	36	9	18	20	—	2	—	8
krajčír	91	12	6	12	2	18	30	2	1	4	9
holič	41	12	5	15	5	7	42	—	5	2	17
mäsiari	53	34	—	25	8	8	17	4	—	2	4
zámočníci	46	13	13	13	7	15	15	2	9	2	11
murári	49	8	12	12	4	14	12	—	—	—	27
pekári	100	13	2	26	5	23	14	—	2	3	12
maliari a natierači	25	12	4	36	—	28	8	—	—	4	8
hrnčiari	25	36	—	20	4	8	4	4	4	4	15
iní rem.	119	13	8	26	5	11	14	1	2	4	15
spolu	689	16	5	22	6	16	18	2	2	3	12

Stĺpec:

1 názov remesla	6 rodič železničiar v %
2 počet učebných zmlúv	7 rodič robotníkov v %
3 rodič roľník v %	8 povolanie matky domáca v %
5a rodič iný remeselník v %	9 rodič štátny zamestnanec v %
5b rodič remeselník toho istého remesla v %	10 rodič nádenník v %
5c učeň sa učil u rodiča v %	11 rodič iný živnostník v %
5 rodič remeselník v %
(súčet stĺpcov 5a+5b+5c)	12 rodič iného pôvodu, pôvod neurčený, učeň plno-
letý v %
	13 rodič sluha v %

1	2	3	5a	5b	5c	5	6	7	8	9	10	11	12	13
obuvník	9	22	—	—	22	22	11	—	11	—	22	—	11	—
stolár	10	20	10	—	20	30	30	—	10	10	—	—	—	—
kováč	16	38	13	19	13	44	—	13	16	—	—	—	—	—
krajčír	43	—	14	5	5	23	14	14	9	23	—	2	7	7
holič	19	5	32	—	—	32	16	16	10	16	—	—	5	—
mäsiar	4	21	7	14	21	42	7	7	—	—	7	14	—	—
zámočník	18	17	—	6	6	11	22	22	17	—	—	—	6	6
tov. zámoč.	38	11	26	3	—	29	29	16	3	8	3	—	3	—
pekár	19	16	10	5	—	16	—	21	5	16	16	—	10	—
maliar	12	8	17	—	—	17	—	42	17	—	8	8	—	—
iný rem.	41	10	15	7	15	37	10	5	10	5	—	—	24	—
spolu	239	12	15	5	8	28	14	14	8	9	3	2	8	2

 Tabuľka č. 2 *Vekové zloženie učňov pri vstupe do učebného pomeru*

Remeslo	V e k u č ň a											spolu	
	12	13	14	15	16	17	18	19	20	nad 20	neurč.		
a) v meste Trnava 1889—1893													
stolárstvo	1	4	3	6	4	2	—	—	—	—	—	—	20
kováčstvo	—	1	2	4	1	2	—	—	—	—	—	—	10
krajčírstvo	4	10	13	7	4	2	—	—	—	—	—	—	40
holičstvo	1	6	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	11
mäsiarstvo	—	1	1	1	4	—	—	—	—	—	—	—	7
zámočníctvo	1	1	6	2	—	2	—	—	—	—	—	—	12
murárstvo	—	—	1	1	2	—	3	9	1	1	—	—	18
pekárstvo	—	2	8	6	4	2	2	—	—	—	—	1	25
obuvníctvo	1	18	12	11	6	—	—	—	—	—	—	—	48
čižmárstvo	1	11	8	6	3	—	—	—	—	—	—	—	29
iní	1	18	20	8	7	3	2	—	2	4	2	—	67
spolu	10	72	75	53	36	13	8	9	3	5	3	—	287
v %	3	25	26	18	13	5	3	3	1	2	1	—	100
b) v bývalom okrese Trnava (1901—1903)													
čižm. a ob.	1	5	5	4	3	3	1	1	1	—	—	—	24
kováčstvo	2	4	4	4	3	2	—	—	1	—	—	—	21
krajčírstvo	—	—	7	1	2	1	—	—	—	—	—	—	11
murárstvo	—	1	3	5	3	1	1	—	2	—	—	1	17
mlynárstvo	—	1	1	2	3	1	3	—	—	1	—	—	12
iné	—	—	1	5	2	1	1	3	—	1	—	—	14
spolu	3	11	21	21	16	9	6	4	4	2	1	—	99
v %	3	11	21	21	16	9	6	4	4	2	1	—	99

Remeslo	V e k u č ň a											spolu
	12	13	14	15	16	17	18	19	20	nad 20	neurč.	
c) v Medzeve v období 1912—1922												
obuvníctvo	7	12	7	3	—	1	—	—	—	—	—	30
kováčstvo	1	2	4	2	3	1	1	—	—	—	—	14
mäsiarstvo	—	—	1	6	2	1	—	3	—	—	1	14
krajčírstvo	5	6	4	3	1	—	—	—	—	—	—	19
stolárstvo	—	—	7	4	6	—	—	—	—	—	2	19
iní	6	11	12	6	5	—	2	—	—	—	1	43
továren. učni:												
Pohm	3	10	14	14	6	3	—	—	—	—	—	50
Bodenlosz	1	8	8	4	—	2	2	—	—	—	—	25
spolu	23	49	57	42	23	8	5	3	—	—	4	214
v %	11	23	27	20	11	4	2	1	—	—	2	100
d) v bývalom okrese Modra 1924—1938												
stolárstvo	—	—	17	13	9	13	6	4	1	5	—	68
holičstvo	—	—	6	7	8	7	2	4	1	5	—	40
kováčstvo	—	—	2	8	21	18	11	5	2	2	—	69
krajčírstvo	—	—	6	27	22	11	14	6	2	4	—	92
mäsiarstvo	—	—	1	10	12	7	7	8	4	5	—	54
zámočníctvo	—	—	5	9	11	10	6	5	—	—	—	46
murárstvo	—	—	—	5	8	8	15	3	—	7	—	46
pekárstvo	—	—	7	22	20	19	11	9	3	3	—	94
maliarstvo	—	—	5	6	3	4	2	1	1	1	—	24
hrnčiarstvo	—	—	1	6	1	6	6	2	3	—	—	25
obuvníctvo	—	—	3	5	4	4	3	1	—	1	—	21
iní	—	—	10	14	15	10	9	6	1	10	—	75
spolu	—	—	63	132	134	117	92	54	18	44	—	658
v %	—	—	10	20	20	18	14	8	3	7	—	100
e) v bývalom okrese Trnava v roku 1935												
obuvníctvo	—	—	4	2	2	—	—	—	1	—	—	9
stolárstvo	—	—	1	1	4	3	—	1	—	—	—	10
kováčstvo	—	—	1	3	9	1	—	2	—	—	—	16
krajčírstvo	—	—	9	17	9	6	—	—	2	1	—	44
holičstvo	—	—	4	4	7	3	1	—	—	—	—	19
mäsiarstvo	—	—	1	3	1	2	4	1	1	1	—	14
zámočníctvo	—	—	2	6	5	2	—	1	1	1	—	18
továr. zámoč.	—	—	6	13	12	3	1	3	—	—	—	38
pekárstvo	—	—	1	2	7	5	2	2	—	1	—	20
maliarstvo, iní	—	—	4	12	15	7	3	5	2	5	—	41
spolu	—	—	33	63	71	32	11	15	6	10	—	241
v %	—	—	14	26	30	13	5	6	3	4	—	100

Tabuľka č. 3 Učebná doba

Remeslo	Trvanie učebnej doby v rokoch						Neurč.	Učeb. zmlúv. spolu
	1	2	3	4	5	6		
a) v meste Trnava v rokoch 1889—1893								
stolárstvo	—	4	10	6	—	—	—	20
kováčstvo	—	1	5	4	—	—	—	10
krajčírstvo	—	2	26	11	1	—	—	40
holičstvo	—	—	5	5	1	—	—	11

Remeslo	Trvanie učebnej doby v rokoch						Neurč.	Učeb. zmlúv. spolu
	1	2	3	4	5	6		
mäsiarstvo	—	1	5	1	—	—	—	7
zámočníctvo	—	—	9	3	—	—	—	12
murárstvo	1	5	3	2	—	—	—	11
pekárstvo	—	3	12	10	—	—	—	25
obuvníctvo	—	2	22	24	—	—	—	48
čizmárstvo	—	1	16	12	—	—	—	29
iní		8	23	29	5	—	1	66
spolu	1	27	136	107	7	—	1	279
v %	0	10	49	38	3	—	0	100
b) v okrese Trnava v rokoch 1901—1903								
čizm. a obuvn.	3	4	11	6	—	—	—	24
kováčstvo	2	5	9	5	—	—	—	21
krajčírstvo	1	1	8	1	—	—	—	11
murárstvo	2	2	13	—	—	—	—	17
mlynárstvo	3	3	4	2	—	—	—	12
iné	6	6	2	—	—	—	—	14
spolu	17	21	47	14	—	—	—	99
v %	17	21	47	14	—	—	—	100
c) v Medzeve v rokoch 1912—1922								
obuvníctvo	2	7	14	5	2	—	—	30
kováčstvo	6	1	6	1	—	—	—	14
mäsiarstvo	6	4	4	—	—	—	—	14
krajčírstvo	—	—	9	10	—	—	—	19
stolárstvo	4	2	13	—	—	—	—	19
iní	1	8	12	21	1	1	—	44
továrenský učni Pohm	4	6	13	26	—	1	—	50
Bodenlosz	2	3	3	16	1	—	—	25
spolu	25	31	74	79	4	2	—	215
v %	12	14	34	37	2	1	—	100
d) v Banskej Bystrici — vzorka z 90. rokov 19. stor.								
stolárstvo	—	1	8	23	8	—	—	40
kováčstvo	—	—	3	6	—	—	—	9
krajčírstvo	—	—	11	33	4	—	—	48
zámočníctvo	—	2	9	12	1	—	—	24
murárstvo	15	10	19	11	—	—	—	55
pekárstvo	—	2	11	19	5	—	—	37
čizmárstvo	—	—	13	41	9	2	—	65
obuvníctvo	2	5	15	42	8	—	—	72
garbiarstvo	—	—	1	3	5	2 ⁺	—	11
iní	—	1	9	4	—	—	—	14
spolu	17	21	99	194	40	4	—	375
v %	5	6	26	52	11	1	—	100
e) v bývalom okrese Modra v rokoch 1924—1938								
stolárstvo	—	9	45	15	—	—	—	69
holičstvo	1	14	24	2	—	—	—	41
kováčstvo	—	19	42	7	—	—	—	68
krajčírstvo	—	10	74	7	—	—	—	91
mäsiarstvo	—	7	39	6	—	—	—	52
zámočníctvo	—	5	37	4	—	—	—	46
murárstvo	1	3	39	1	—	—	—	44
pekárstvo	—	5	60	27	—	—	—	92
maliarstvo	—	3	17	4	—	—	—	24

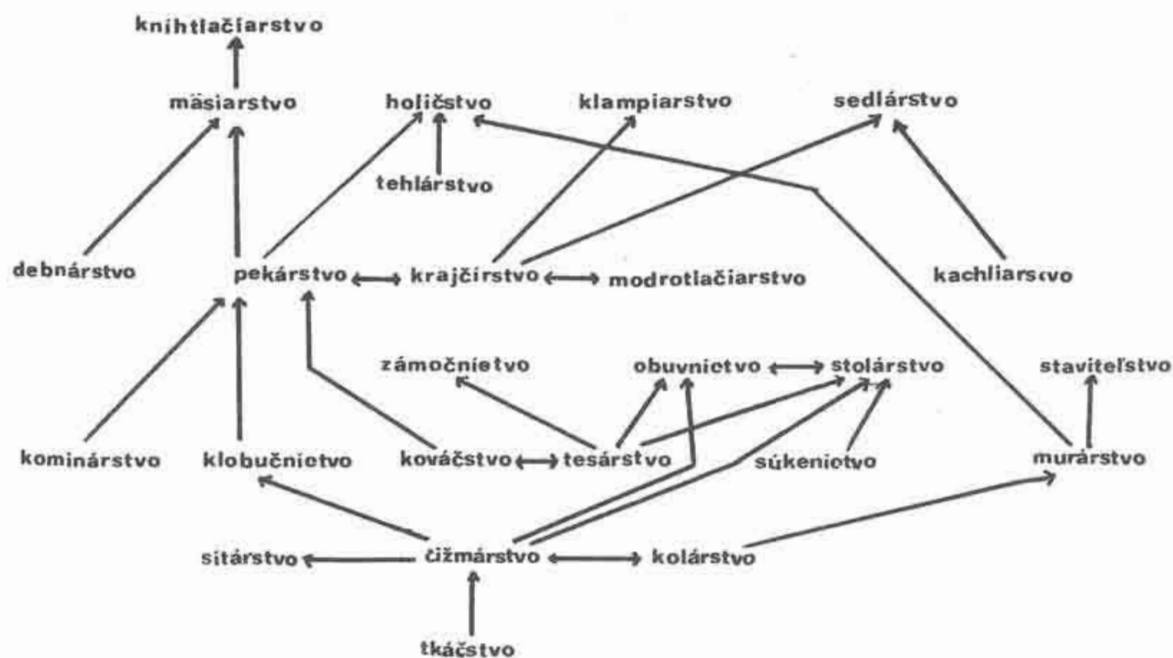
Remeslo	Trvanie učebnej doby v rokoch						Neurč.	Učeb. zmlúv. spolu
	1	2	3	4	5	6		
hrnčiarstvo	—	—	24	1	—	—	—	25
obuvníctvo	—	4	15	2	—	—	—	21
iní	2	16	50	27	—	—	—	95
spolu	4	95	466	103	—	—	—	668
v %	1	14	70	15	—	—	—	100

f) v bývalom okrese Trnava v roku 1935

obuvníctvo	—	—	8	1	—	—	—	9
stolárstvo	1	1	7	1	—	—	—	10
kováčstvo	—	—	14	2	—	—	—	16
krajčírstvo	3	4	36	1	—	—	—	44
holičstvo	1	3	15	—	—	—	—	19
mäsiarstvo	1	3	10	—	—	—	—	14
zámočníctvo	1	1	16	—	—	—	—	18
zámočníctvo tov.	—	5	28	5	—	—	—	38
pekárstvo	3	8	9	—	—	—	—	20
iní	5	2	35	10	—	—	1	53
spolu	15	27	178	20	—	—	1	241
v %	6	11	74	8	—	—	0	100

* jeden garbiarsky učeň sa učil 7 rokov

Výber iného remesla u detí remeselníckych majstrov v Trnave v období r. 1889–1893

Zusammenfassung

Anhand von Aufzeichnungen in der Evidenz der Lehrlinge aus den Kreisen Trnava und Modra sowie den Lokalitäten Banská Bystrica und Medzev wurde die Beschäftigung der Eltern des Lehrlings, sein Alter, die Dauer der Lehrzeit und die Bedingungen, unter denen ein Lehrling in die Lehre genommen wurde, im Zeitraum von 1889 bis 1938 untersucht.

Die Lehrlinge gruppieren sich zumeist aus der Gesellschaftsgruppe der Handwerker, doch ihr Anteil an der Gesamtzahl der untersuchten Fälle war kleiner als 30 %. Die Lehrlinge bäuerlicher Abkunft repräsentieren 12–16 %, die Nachkommen von Häuslern 6 %, ebenso wie die Kinder von Weinbauern. Am Ausgang des 19. Jahrhunderts bildeten die Tagelöhnerkinder eine zahlreiche Gruppe (15 %), sie lernten hauptsächlich Bauhandwerke; und im Zeitraum von 1918 bis 1938 die Arbeiterkinder (14–16 %), die Kinder von Eisenbahnern (6–14 %) und Kinder verschiedener Gruppen staatlicher und öffentlicher Angestellter. Die anderen Gesellschaftsgruppen (Gewerbetreibende, Bedienstete) waren mit einem Anteil von weniger als 5 % vertreten. Die Haupttendenz in der Veränderung der Struktur der sozialen Herkunft der Lehrlinge (der künftigen Handwerker) im untersuchten Zeitraum ist der zunehmende Anteil neuer Gesellschaftsgruppen (Arbeiter, Eisenbahner, Angestellte) und eine Abnahme des Anteils der Tagelöhner und Häusler.

Bis zum J. 1918 waren jene Fälle am häufigsten, daß die Lehrlinge zwischen ihrem 12.–16. Lebensjahr ein Lehrverhältnis eingingen, die Lehrzeit betrug meistens vier Jahre. In den Jahren von 1924 bis 1938 hatten die beginnenden Lehrlinge ein Alter von 14–18 Jahren und die Lehrzeit betrug drei Jahre.

Im Lehrvertrag zwischen dem Meister und den Eltern des Lehrlings wurden die Bedingungen der Beköstigung, der Unterbringung, der Bekleidung, des Wäschewaschens, die Höhe der Anmelde- und der Freisprechungsgebühren, des Schulgeldes, des Lohnes oder des Lehrlingsgeldes, der Krankenversicherung des Lehrlings festgelegt. Der Umfang der vertraglichen Verbindlichkeiten hing in der Regel von den örtlichen Gepflogenheiten und von der Art des Handwerks ab. In der dörflichen Umwelt hatten die Lehrlinge geringere Vorteile als in den Städten. In manchen Handwerken, wie z. B. im Schneider- oder Friseurhandwerk mußten die Eltern des Lehrlings größere Verpflichtungen übernehmen, im Müller-, Fleischer- und Bäckerhandwerk mußte es der Meister tun. Insgesamt konnten wir 44 Variationen vertraglicher Beziehungen registrieren, in den meisten Fällen teilten sich die Eltern mit dem Meister in den Pflichten. In den Bauhandwerken (Maurer, Zimmermann, Baumeister, Dachdecker) erhielt der Lehrling einen Tage- oder Wochenlohn, der mit jedem weiteren Lehrjahr erhöht wurde.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied

Ročník 38, 1990, číslo 1–2

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc., PhDr. Soňa Burlasová, DrSc., doc. PhDr. Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparíková, CSc., doc. PhDr. Emília Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosáľová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc., PhDr. Peter Slavkovský, CSc., PhDr. Viera Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného povstania, št. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 26,–; celoročné predplatné Kčs 104,–

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma PNS – ÚED, Bratislava, ale aj každá pošta a doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS – Ústredná expedícia a dovoz tlače, Nám. Slobody 6, 884 19 Bratislava

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1990

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Академии Наук

Год издания 38, 1990 № 1–2

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Зора Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Лениново нам. 12

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 38, 1990, Nr. 1–2 Erscheint viermal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of the Slovak Academy of Sciences

Volume 38, 1990, No. 1–2

Published quarterly by VEDA, the Publishing House of the Slovak Academy of Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de l'Académie slovaque des sciences

Année 38, 1990, No. 1–2

Paraît quatre fois par an. Editions de VEDA, maison d'édition de l'Académie slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

Distributed in the socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava, Czechoslovakia, Distributed in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries, distribution rights are held by JOHN BENJAMINS, B. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Amsterdam HOLLAND

TELOCVIČNÁ JEDNOTA SOKOL V PEZINKU
 poriada dňa 4. februára 1928 u p. Demoviča

ŠIBRINKY

Ráz: jaro, leto, podzim a zima — Hudba peš. pl. č. 29
 Začiatok o 10. h. — Vstupné 20 Kčs a obecná dávka.

Dozvuky Šibríniek dňa 18. februára 1928
 „u Zeleného stromu“. — Vstupné ľubovoľné.

*Príležitostky o poroaz u s. Krupovej. — Tdto pozvánka
 platí i na dozvuky. — Len pre pozvaných.*

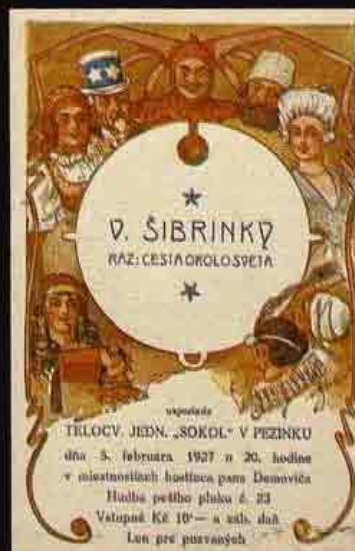
V nedelu
 1. února 1928
 v 7 hod. večer.

ŠIBRINKY

TEL. JEDN. „SOKOL“
 V PEZINKU

V miestnosti
 „Zeleného stromu“

Vstupné 20 Kčs. Len pre
 pozvaných. Ráz:
 2 polhodiny do polnocy.

★
 V. ŠIBRINKY
 RÁZ: CESTA OKOLO SPEIA
 ★

organizuje
 TELOCV. JEDN. „SOKOL“ V PEZINKU
 dňa 3. februára 1927 u 20. hodine
 v miestnostiach hostinca pana Demoviča
 Hudba petého pluku č. 23
 Vstupné Kčs 10 — a sals. daň
 Len pre pozvaných

T. J. SOKOL v Pezinku

poriada dňa 31.ho decembra 1929 v Sokolovni

silvestrovský večierok

s bohatým programom a tanečnou zábavou, na
 ktorý Vás i s ct. rodinou srdečne zve. Začiatok
 o pol 8 hod. večer. / Vstupné Kčs 5 a odznak
 Kčs 5. / Siolové zariadenie! Len pre pozvaných

Predpredaj vstupeniak u s. Krupovej.